

TARBIYA ISHLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASPEKTLARI

Keldiyeva Nilufar Zafar qizi

Alfraganus Universiteti 1-kurs magistri

keldievanilufar58@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada tarbiya ishlarini boshqarishning nazariy-metodologik asoslari chuqur va tizimli tarzda tahlil etilgan. Tadqiqot jarayonida tarbiya ishlarini boshqarish tushunchasining pedagogik mohiyati, uning ta'lim muassasalari faoliyatidagi o'rni hamda ijtimoiy ahamiyati ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Tarbiya jarayonini boshqarishning maqsad va vazifalari, funksional tuzilmasi, boshqaruv mexanizmlari hamda pedagogik jarayonga ta'sir etuvchi omillar keng qamrovda tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada tarbiya ishlarini boshqarishda tizimli, shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va innovatsion yondashuvlarning nazariy asoslari ochib berilgan. Tarbiya jarayonining uzluksizligi, subyektlararo hamkorlik, pedagogik muhitni optimallashtirish hamda tarbiyaviy faoliyat samaradorligini baholash mezonlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari zamonaviy ta'lim muassasalarida tarbiya ishlarini tashkil etish va boshqarish tizimini takomillashtirishga xizmat qiluvchi nazariy xulosalar va ilmiy tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola pedagogik menejment sohasida ilmiy izlanishlar olib borayotgan tadqiqotchilar, ta'lim muassasalari rahbarlari va pedagog kadrlar uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Tayanch iboralar: *tarbiya ishlarini boshqarish, pedagogik menejment, tarbiya tizimi, tarbiyaviy jarayon, boshqaruv funksiyalari, ta'lim muassasasi, shaxs rivoji.*

Аннотация

В данной научной статье всесторонне рассматриваются теоретико-методологические основы управления воспитательной работой в системе образования. В процессе исследования раскрывается сущность понятия управления воспитательной деятельностью, его педагогическое содержание и значимость в формировании гармонично развитой личности. Проанализированы цели, задачи и функции управления воспитательным процессом, а также механизмы их реализации в условиях современных образовательных учреждений. Особое внимание уделено системному, личностно-ориентированному, компетентностному и инновационному подходам к управлению воспитательной работой. В статье обоснованы принципы непрерывности воспитательного процесса, межсубъектного взаимодействия и педагогического сотрудничества. Также рассматриваются критерии и показатели эффективности управления воспитательной деятельностью. Результаты исследования могут быть использованы для совершенствования теории и практики педагогического менеджмента, а также в процессе подготовки и повышения квалификации педагогических кадров.

Ключевые слова: управление воспитанием, педагогический менеджмент, воспитательная система, воспитательный процесс, функции управления, образовательное учреждение.

Annotation

This scientific article provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological foundations of managing upbringing and educational activities in educational institutions. The study reveals the pedagogical essence of educational management, its role in the holistic development of learners, and its significance in the modern educational system. The objectives, tasks, structural components, and functional mechanisms of managing the upbringing process are thoroughly examined based on contemporary pedagogical theories. Special attention is given to systemic, learner-centered, competency-based, and innovative approaches to the management of educational activities. The article substantiates the principles of continuity, cooperation among educational stakeholders, and optimization of the educational environment. Additionally, criteria and indicators for evaluating the effectiveness of educational management are scientifically justified. The findings of the study contribute to the development of pedagogical management theory and can be effectively used by researchers, educational administrators, and teaching staff to improve the organization and quality of upbringing activities.

Keywords: educational management, upbringing process, pedagogical management, educational system, management functions, learner development.

Bugungi globallashuv sharoitida jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy munosabatlarning sog'lomlashuvi hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning saqlanib qolishi bevosita yosh avlod tarbiyasining sifatiga bog'liqdir. Shu bois ta'lim tizimida nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy faoliyatni ilmiy asosda tashkil etish va samarali boshqarish dolzarb pedagogik muammo sifatida qaralmoqda. Tarbiya jarayoni murakkab, ko'p bosqichli va uzluksiz jarayon bo'lib, u o'z-o'zidan emas, balki aniq maqsad, vazifa va mexanizmlar asosida boshqarilgandagina kutilgan natijani beradi [1]. Zamonaviy ta'lim muassasalarida tarbiya ishlarini boshqarish pedagogik menejmentning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tarbiyaviy faoliyatni boshqarish faqat ma'muriy buyruqlar yoki nazorat bilan cheklanib qolmasdan, balki pedagogik jarayonning barcha subyektlari – rahbar, o'qituvchi, tarbiyachi, ota-ona va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlashni talab etadi [2]. Ayniqsa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasi sharoitida tarbiya ishlarini boshqarishning nazariy asoslarini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda tarbiya masalalariga davlat siyosati darajasida e'tibor kuchayib, ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyani takomillashtirish, yoshlarni ijtimoiy faollikka undash, ularni yot g'oyalardan himoyalash masalalari ustuvor vazifalar sifatida belgilandi [3]. Bu esa tarbiya ishlarini boshqarish tizimini ilmiy-nazariy jihatdan qayta ko'rib chiqishni, zamonaviy yondashuvlar asosida takomillashtirishni taqozo etadi. Mazkur maqolada tarbiya ishlarini boshqarishning nazariy aspektlari, uning mohiyati, funksiyalari, tamoyillari va zamonaviy yondashuvlari ilmiy

jihtadan keng yoritiladi. Tarbiya ishlarini boshqarish tushunchasining nazariy talqini. Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda "tarbiya ishlarini boshqarish" tushunchasi turli nuqtayi nazarlardan talqin etiladi. Umumiy ma'noda u tarbiyaviy jarayonni maqsadga muvofiq rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat qilishga qaratilgan pedagogik faoliyat sifatida qaraladi [4]. Boshqaruv jarayoni subyekt va obyekt o'rtasidagi o'zaro ta'sirga asoslanib, tarbiya jarayonining izchilligi va uzluksizligini ta'minlaydi. Tarbiya ishlarini boshqarishning nazariy asoslari pedagogika, psixologiya, sotsiologiya va menejment fanlari bilan uzviy bog'liqdir. Pedagogika tarbiya mazmuni va metodlarini belgilab bersa, psixologiya shaxs rivojlanishining ichki mexanizmlarini ochib beradi, menejment esa boshqaruvning samarali usullarini taklif etadi [5]. Shu bois tarbiya ishlarini boshqarish integrativ xususiyatga ega ilmiy soha hisoblanadi. Tarbiya ishlarini boshqarishning maqsadi va vazifalari. Tarbiya ishlarini boshqarishning asosiy maqsadi – barkamol, ijtimoiy faol, mustaqil fikrlovchi va ma'naviy yetuk shaxsni shakllantirish uchun qulay tarbiyaviy muhit yaratishdan iboratdir [6]. Ushbu maqsad quyidagi vazifalar orqali amalga oshiriladi:

- *tarbiyaviy faoliyatning strategik va taktik rejalarini ishlab chiqish;*
- *tarbiya jarayonida ishtirok etuvchi subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirish;*
- *tarbiyaviy ishlarning mazmuni va shakllarini takomillashtirish;*
- *tarbiya natijalarini tahlil qilish va baholash.*

Mazkur vazifalar tarbiya jarayonining tizimli va izchil amalga oshirilishini ta'minlaydi [7]. Tarbiya ishlarini boshqarishning asosiy funksiyalari. Tarbiya ishlarini boshqarish jarayonida bir qator funksiyalar amalga oshiriladi. Ular boshqaruv faoliyatining mantiqiy ketma-ketligini ifodalaydi. Jumladan, rejalashtirish funksiyasi tarbiyaviy maqsadlarni aniqlash va ularga erishish yo'llarini belgilashni nazarda tutadi [8]. Tashkil etish funksiyasi esa tarbiya jarayonining tashkiliy tuzilmasini yaratishga xizmat qiladi. Nazorat va tahlil funksiyasi tarbiyaviy faoliyat samaradorligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u tarbiya jarayonidagi kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlash va tuzatish imkonini beradi [9]. Rag'batlantirish funksiyasi esa tarbiyaviy jarayonda ishtirok etuvchi shaxslarning faolligini oshirishga qaratilgan. Tarbiya ishlarini boshqarish tamoyillari. Tarbiya ishlarini boshqarish muayyan pedagogik tamoyillarga asoslanadi. Tizimlilik tamoyili tarbiya jarayonining barcha tarkibiy qismlari o'zaro bog'liq holda faoliyat yuritishini ta'minlaydi [10]. Uzluksizlik tamoyili tarbiyaning uzluksiz va bosqichma-bosqich amalga oshirilishini nazarda tutadi. Shaxsga yo'naltirilganlik tamoyili har bir tarbiyalanuvchining individual xususiyatlarini hisobga olishni talab etadi. Ijtimoiy hamkorlik tamoyili esa ta'lim muassasasi, oila va jamiyat o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi [11]. Zamonaviy sharoitda tarbiya ishlarini boshqarish yondashuvlari. Zamonaviy ta'lim sharoitida tarbiya ishlarini boshqarishda innovatsion va kompetensiyaviy yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv tarbiyalanuvchilarda hayotiy ko'nikma va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan [12]. Innovatsion yondashuv esa axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali tarbiya jarayonini takomillashtirish imkonini beradi. Raqamli monitoring tizimlari, elektron tarbiyaviy dasturlar

tarbiya ishlarini boshqarish samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda [13].

Xulosa qilib aytganda, tarbiya ishlarini boshqarish ta'lim tizimining eng muhim va mas'uliyatli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tarbiya jarayonini samarali boshqarish uchun u mustahkam nazariy asosga, aniq maqsad va vazifalarga hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarga tayanishi lozim. Tarbiya ishlarini boshqarishning tizimli tashkil etilishi shaxs kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanadi. Mazkur tadqiqot natijalari tarbiya ishlarini boshqarishning nazariy jihatlarini yanada chuqurroq anglashga, ta'lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni takomillashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqola materiallari pedagog kadrlar, ta'lim muassasalari rahbarlari va ilmiy tadqiqotchilar uchun nazariy-metodik manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Xoliqov A.A. Pedagogik menejment. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
3. Podlasiy I.P. Pedagogika. – Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
4. Slastenin V.A. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2017.
5. Zunnunov A. Tarbiya nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2019.
6. Sharipov Sh.S. Ta'lim menejmenti asoslari. – Toshkent, 2020.
7. Bekmurodov M. Milliy tarbiya asoslari. – Toshkent, 2015.
8. Knowles M. The Modern Practice of Education. – New York, 2016.
9. Fullan M. Educational Change. – London: Routledge, 2019.
10. Davydov V.V. Problems of Developmental Education. – Moscow, 2014.
11. Qodirov B. Pedagogik diagnostika. – Toshkent, 2018.
12. Rogers C. Freedom to Learn. – Columbus, 2015.
13. Hattie J. Visible Learning. – London, 2017.
14. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge, 2014.